

Universitatea Babeș-Bolyai
Facultatea de Teatru și Film
Școala Doctorală de Teatru și Film

Rezumat extins al tezei de doctorat
Reprezentări ale vrăjitoriei în filmul de groază și fantastic

Conducător științific: Prof. dr. habil. Ioan Pop-Curșeu
Student doctorand: Rareș Stoica

Cluj-Napoca

2023

Cuvinte-cheie: vrăjitorie, cinema, supranatural, mitologie populară, fantastic, de groază, cultura română, *Straja*

Această lucrare se dorește a fi în primul rând un punct de plecare pentru autorul ei, dar și pentru cineștii români care, poate, vor dori să intre pe tărâmul filmului de groază și fantastic. Astfel, lucrarea își propune să elucideze și să concretizeze atât elementele de construcție teoretică cât și practică a genurilor amintite în titlu. Interesul este de a oferi în primul rând o unealtă practicienilor din industria filmului, dar una care să fie solid fundamentată din punct de vedere științific. Am constatat că cinematografia din România este subdezvoltată în domeniul circumscris de prezentul proiect, cel mai probabil din pricina unei necunoașteri a subiectului și/sau a neștiinței de a-l pune în practică, a inexistenței tradiției pe aceasta temă, a unei suprasaturări a pieței prin filme de gen importate, precum și a unei rețineri generalizate în a studia fenomenul complex al filmului fantastic și de groază la nivel universitar.

România are un imens rezervor de credințe în supranatural, de figuri mitologice tradiționale (rurale), de literatură fantastică cultă din care extrem de puține persoane din industria cinematografică par să vrea să se inspire. Actualul demers își propune să faciliteze considerabil munca de cercetare din pre-producția unui film fantastic sau de groază, ori cel puțin să traseze direcții de căutare posibile pentru scenariști, regizori, operatori, critici de film. Așadar, întrebarea majoră a lucrării este: De ce nu avem o tradiție de film fantastic/ de groază în cultura română și cum am putea face pentru a construi una? În scopul de a schița răspunsuri posibile cât mai plauzibile și mai concludente, am ales ca temă principală de investigație vrăjitoria. Această temă este una dintre cele mai ofertante cu putință, prin deschiderile antropologice și estetice fascinante pe care le presupune studiul ei.

Mi-am propus ca lucrarea de față să fie structurată cât mai bine și mai logic, în patru capitole ample, care să se completeze unele pe altele. În timpul pregătirii doctorale și pe parcursul redactării tezei de doctorat, am realizat că cercetarea științifică, desfășurată cu un scop bine definit și după un plan bine organizat, este similară cu realizarea unei producții cinematografice. La fel ca în montajul cinematografic, am încercat să leg capitolele unele de altele pe baza celor mai bune și mai fluide racorduri, începând de la un capitol care a prezentat o scurtă istorie și câteva tipologii posibile din

filmele cu vrăjitori și vrăjitoare, trecând printr-un capitol despre filmele fantastice din tradiția cinematografică românească, printr-un al treilea capitol despre elemente de tehnică cinematografică și ajungând la capitolul final, în care descriu în câteva etape cum a fost realizat proiectul regizoral personal, filmul *Straja* (dar o fac în ecou cu considerațiile din precedentele trei capitole).

În *Capitolul I. Câteva repere istorice în filmul de groază și fantastic. Figuri vrăjitoarești* (p. 21-118), am propus o istorie și o tipologie a filmului cu vrăjitoare și vrăjitori, bazat pe o analiză atentă a aproximativ douăzeci de filme. Am plecat de la ideea că personajul central al studiului meu este vrăjitoarea și am încercat să identific modul în care acest personaj este prezentat în cinematografie, de-a lungul timpului. Vizionând un număr semnificativ de filme care conțineau un astfel de personaj, am studiat genurile cinematografice și modul în care acestea se întrepătrund, se intersectează, creând noi și neașteptate clasificări posibile ale personajelor. Apoi am ales spre studiu mai atent și am aprofundat construcția și structura câtorva filme, cele care, din punctul meu de vedere, au fost relevante atât pentru istoria vrăjitoriei (*Häxan*, regia Benjamin Christensen, 1922), a cinematografiei (filmele lui Méliès), cât și pentru mine, ca producător independent (*The Blair Witch Project*, regia Daniel Myrick și Eduardo Sanchez, 1999). Pe lângă aceste filme, am consacrat numeroase pasaje ocultismului cinematografic, care a cunoscut o dezvoltare absolut remarcabilă în anii 60-80 ai secolului trecut, prin filmele unor regizori cum ar fi Roman Polanski, Kenneth Anger, Terence Fisher, Dario Argento și mulți alții. M-am oprit în final asupra a două filme contemporane, *Robert Eggers, The Witch* (2015) și *Robert Zemeckis, The Witches* (2020). Încă din această fază a evoluției cercetării, am descoperit deficitul de proiecte cinematografice care să prezinte personaje din mitologia folclorică autohtonă, românească. În cinematografia universală, există un număr mare de producții care abordează teme mitologice, preluând personaje din mitologia greacă, egipteană și nordică.

Tocmai de aceea, în *Capitolul II. Film fantastic și de groază în cultura cinematografică românească. Figuri vrăjitoarești și magice* (p. 119-153), mi-am axat cercetarea pe producția de film autohton cu tematică fantastică. Am redescoperit câteva filme românești pe care le consider opere cinematografice reale, demne de cel mai mare

interes, inclusiv astăzi când spațiul național de dezbatere este dominat de producții ale Noului Val Românesc realist. În perioada comunistă, cele mai semnificative nume care pot fi invocate sunt Ion Popescu-Gopo, Elisabeta Bostan și Gheorghe Naghi. Creația lor a dat dovadă de o oarecare continuitate pe terenul fantasticului, atât cât se putea într-o epocă dominată de imperativele ideologice ale „realismului socialist” și ale reflectării realităților „societății socialiste multilateral dezvoltate”. Am studiat apariția personajului vrăjitoarei, sub diferite înfățișări, în filme ca *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* de Elisabeta Bostan (1969), *Pași spre lună* (1964) și *Rămășagul* (1985) de Ion Popescu-Gopo, dar mi-am aplecat atenția și asupra unor personaje echivalente, cum ar fi zânele, ursitoarele, Mama Pădurii, sau magicianul de tradiție savantă portretizat de același Gopo în *Faust XX* (1966).

După 1989, Viorel Sergovici a continuat tradiția adaptărilor literare, puternic reprezentată în cinematografia comunistă, mergând însă, de data aceasta, înspre un autor care nu era în linia întâi de preferințe pentru cei care se ocupau de adaptări în timpul regimului ceaușist, anume Mircea Eliade, și a realizat două filme inspirate din literatura eliadescă: *Șarpele* (1996) și *Domnișoara Christina* (1992) (film TV româno-francez). Alexandru Maftai a reluat romanul lui Eliade și a realizat filmul omonim în 2013. Filmul *Domnișoara Christina*, în ambele variante, încearcă să urmărească îndeaproape povestea romanului și să recreeze atmosfera magică a literaturii eliadești. Ovidiu Georgescu realizează în 2014 *Ultimul zburător*, un film despre iubire, care rămâne o incursiune în mitologia populară românească menită să arate cât de mari rămân astăzi posibilitățile de exploatare cinematografică a ei.

Toate aceste filme, deși interesante, sunt insuficiente pentru constituirea unei tradiții a fantasticului și a groazei. Mai mult decât atât, se poate afirma că în România post-decembristă s-au făcut mai multe filme fantastice de către străini – uneori chiar cu material mitologic și narativ românesc – decât de către români (aceste filme sunt menționate în Anexa 1 a lucrării de doctorat).

În *Capitolul III. Elemente de tehnică cinematografică în filme care au ca temă vrăjitoria (și în alte filme conexe)* (p. 154-237), am întreprins o analiză a principalelor elemente de tehnică cinematografică ce mi s-au părut specifice pentru filmul fantastic și de groază. Le-am pus în evidență și analizat în mod cât mai sistematic, în ideea că voi

putea alcătui mai târziu un ghid pentru realizatorii de film care ar dori să se aventureze pe acest teren. În film, împletirea elementelor artistice cu tehnica este o condiție *sine qua non* a reușitei, a succesului. Și din punct de vedere tehnic se poate observa o diferență majoră între filmele românești și internaționale, precum și între filmele românești de dinainte și de după Revoluție. Cunoștințele tehnice, resursele umane, bugetele alocate producției au făcut ca aceste diferențe să fie extrem de vizibile pentru oricine se apleacă asupra chestiunii. Interesul redus pentru filmul fantastic și de groază în România se datorează și deficitului pe care l-am remarcat în ceea ce privește aceste aspecte. Din punct de vedere al tehnicii cinematografice, așa cum am afirmat în Capitolul III, sunt esențiale montajul, efectele speciale și sunetul. Filmul fantastic și cel de groază nu pot exista fără efecte, atât sonore cât și vizuale, tot așa cum montajul poate juca un rol important în a transforma o scenă realistă în una fantastică sau de groază. Creativitatea în realizarea acestora este obligatorie și impune har, pe de o parte, dăruire și răbdare, dar și foarte multe cunoștințe tehnice, practice.

Am reluat, în dorința de a da o cât mai mare coerență demersului analitic, exemple din primele două capitole (adică atât filme internaționale, cât și filme românești), pe care le-am disecat din punct de vedere tehnic în Capitolul III. Tot așa, în ceea ce privește alte aspecte ale tezei, pe care am încercat să le leg într-o țesătură coerentă, ca la montajul unui film.

Efectele speciale sunt elemente extrem de importante în cinematografie, deoarece permit elaborarea unor lumi fantastice, realizarea unor scene care ar fi imposibile în realitate, crearea unor personaje imaginare, pentru a adăuga elemente periculoase sau distructive în diferite momente ale acțiunii filmice, dar și pentru a face ca acțiunea din film să pară mai reală și/sau mai credibilă. Efectele speciale pot fi practice (mecanice sau fizice: în acestea a excelat Méliès), optice (care țin de cameră și/sau de obiectiv) iar, după apariția calculatorului, vorbim de VFX și CGI. Azi, programe de calculator, precum Adobe After Effects, vin să ajute realizatorii de filme în ameliorarea imaginii filmate în diferitele ei dimensiuni, atât estetice, cât și tehnice sau compoziționale, cum se poate observa în seria *Harry Potter*, unde efectele speciale contribuie la crearea atmosferei magice.

Atât în filmul fantastic cât și pentru cel de groază, machiajul, costumul, masca joacă un rol important în crearea atmosferei și a personajelor. De exemplu, în *Exorcistul* de William Friedkin (1973), machiajul realizat de Dick Smith a transformat-o pe Linda Blair într-un monstru, cu pielea crăpată și plină de pustule, în același timp putredă și uscată. Este o capodoperă care a dus, pe parcursul filmărilor, la transformarea unei copile inocente într-o ființă monstroasă. Robert Zemeckis, în *The Witches*, acordă și el o importanță deosebită machiajului, costumelor și măștilor de vrăjitoare.

Sunetul și imaginea au aceeași relevanță, dar în unele situații sunetul poate să devină mai important decât imaginea, iar în filmul de groază se întâmplă de obicei acest lucru. Mai mult decât atât, atunci când sunt bine îmbinate, asociate, sunetul și imaginea reprezintă mult mai mult decât suma lor. O notă scurtă s-ar impune aici: convingerea mea este că pentru a transmite estetic o idee cinematografică sau o „emoție globală” a unei secvențe de film, imaginea poate să nu fie de cea mai bună calitate (fie din cauza unor greșeli, fie atunci când se subsumează unei estetici minimaliste sau mizerabiliste), dar sunetul nu poate să fie „prost” pentru că va scoate spectatorul din poveste. Este evident faptul că sunetul are un efect asupra imaginii, dar și imaginea asupra sunetului, iar împreună se articulează într-o senzație. Privitorul își imaginează odată cu personajul ceea ce urmează să se întâmple și așteaptă inevitabilul. Sunetul de film este în același timp o artă și o știință. Pentru a arăta cât de importante sunt sunetele ambientale și muzica în filmul de groază cu vrăjitoare, am analizat pe scurt capodopera lui Dario Argento, *Suspria* (1977).

La rândul său, montajul conferă regizorului capacitatea de manipulare a emoțiilor. Fiecare tăietură trebuie făcută cu grijă, cu atenție și scop. Felul în care montăm trădează emoția, stilul și tonul de ansamblu al unui film. Am încheiat Capitolul III prin deconstrucția *frame-by-frame* unei scene dintr-un film cu vrăjitoare, *The Witches*, regizat de Robert Zemeckis, pentru o mai bună înțelegere practică a funcționării montajului într-un film din zona mea de interes.

În ecou și legătură directă cu elemente puse în evidență în primele trei capitole, în *Capitolul IV. Cele cinci etape (5P) în realizarea unui film (independent) cu vrăjitoare* (p. 238-322), am descris procesul de creație în care m-am angajat pentru filmul personal intitulat *Straja*. Am ales să respect o structură în cinci etape, specifică pentru realizarea

unui film, particularizând cu ceea ce este specific pentru un film fantastic, cu accente de groază, având ca temă vrăjitoria, realizat în România anilor 2020. Acțiunea filmului se petrece în zilele noastre într-un sat din Munții Apuseni, Ocoliș, însă există mai multe straturi temporale care se întrepătrund. Rezumat foarte pe scurt, filmul spune povestea Margaretei Straja, o scriitoare de literatură fantastică, care – pornind de la activitatea ei de scriitoare și de la o cufundare în propriul trecut prin problema unei moșteniri – salvează lumea, împotrivindu-se venirii/întrupării pe pământ a lui Asmodai, prinț al iadului și stăpân a unui grup de vrăjitoare care i se închină. Ceea ce va afla în acest proces îi va schimba Margaretei Straja felul în care își vede viața.

Mi se pare că valoarea practică a cunoștințelor acumulate prin cercetarea științifică este esențială în cinematografie și am încercat să argumentez acest aspect descriind momentele esențiale din lucrul la *Straja*, cu câteva din provocările pe care le-a presupus. Am structurat Capitolul IV utilizând informațiile detaliate în capitolele anterioare, pe care le-am pus în practică în realizarea filmului *Straja*, personalizând producția conform propriului concept, respectiv al propriului sistem de lucru. În acest capitol, am prezentat elementele principale din fiecare etapă de lucru a producției cinematografice proprii, cu accent pe scrierea scenariului, pe găsirea resurselor financiare și mai ales umane pentru începerea producției, pe filmările propriu-zise și pe partea de post-producție. Discutarea aprofundată a dificultăților cu care m-am confruntat nu e menită să descurajeze, ci mai degrabă să entuziasmeze eventualii cititori și persoanele care ar dori să se angajeze în crearea unui film care să nu fie realist. Atât prin teza de doctorat propriu-zisă, cât mai ales prin activitatea mea cinematografică concretă (echivalentul activității experimentale care, în știință, testează validitatea unor ipoteze), am încercat să demonstrez că în România se poate face film fantastic, condițiile de bază necesare fiind multă muncă, multă răbdare și perseverență.

În cele opt Anexe ale lucrării (p. 364-429), care sunt variate și bogate, am inclus material informativ și iconografic suplimentar, necesar pentru înțelegerea demersului de cercetare. În primul rând, am utilizat numeroase fotografii, pentru că – așa cum se spune îndeobște – o imagine valorează cât o mie de cuvinte, iar instrumentul principal de lucru în cinematografie este imaginea. Am inclus fotografii preluate din diverse filme, imagini care prezintă grafice, ierarhizări și alte informații utile în special în

etapele de pre-pre-producție și pre-producție. Pe de altă parte, am introdus fotografii personale realizate pe parcursul tuturor sub-etapelelor producției filmului *Straja*, precum și capturi de ecran din timpul acestor etape, acestea având rolul de a expune mai limpede pașii de lucru sau de a exemplifica o anumită poziție teoretică pe care am asumat-o. De asemenea, în Anexele 2 și 3 am inclus rezultatele preliminare ale unui studiu experimental despre filmul de groază, realizat cu ajutorul chestionarelor pe un eșantion de 186 de respondenți, în colaborare cu Prof. dr. Ioan Pop-Curșeu și Prof. dr. Petru Lucian Curșeu.

De-a lungul anilor de cercetare, am conceput *Lista filmelor românești sau cu participare românească din genul fantastic* sau sub-genurile filmului fantastic. Am încercat să includ în această listă toate filmele pe care le-am identificat, de la începuturile cinematografilei românești până în prezent. Din păcate am identificat doar puțin peste cincizeci de filme, din care o bună parte sunt producții străine (cu predilecție americane și canadiene), dar care au fost filmate în România, ori au utilizat material mitologic sau narativ românesc. În toți acești ani am sperat ca această listă să fie mai lungă, dar, cu părere de rău, nu este. Desigur că nu am inclus în listă filme inspirate din mitul lui Dracula, deși acestea ar fi lungit destul de mult firava listă.

În prezenta lucrare, am combinat perspectiva istorică cu una tipologică, încercând în permanență să degajez exemple și cazuri relevante pentru propria mea practică regizorală. Am avut nevoie de perspectiva istorică pentru a înțelege mai bine contextele și evoluția genurilor cercetate. Din punct de vedere al istoriei cinematografilei, interesul meu a fost să identific filmele românești și străine care au dezbătut subiectul meu de interes, pe de o parte pentru a evita repetări sau copieri involuntare în filmul *Straja* și în cele care îi vor urma, iar pe de altă parte pentru a studia evoluția personajelor specifice. În abordarea mea, am încercat să combin, o analiză științifică cât mai riguroasă, cu deschiderile practice cele mai concrete ale cercetării. Trecând de la analiza unor filme de gen la teoria din spatele lor și apoi, din nou, la exemple practice, din filmografia unor regizori celebri sau din cadrul producției filmului *Straja*, am încercat să realizez o investigație teoretică cu aplicabilitate directă în cadrul producției unui film fantastic, cu elemente de groază.

Cuprins

Introducere. Argumentarea lucrării: necesitate, motivații, context, perspective.....	5
Intro. A. Rădăcini.....	5
Intro. B. Genuri și sub-genuri.....	9
Intro. C. Literatura de specialitate (review of literature).....	16
Capitolul I. Câteva repere istorice în filmul de groază și fantastic. Figuri vrăjitoarești.....	21
Cap. I. A. Méliès, la originile genurilor: fantastic, de groază, SF.....	21
Cap. I. B. Håxan, de Benjamin Christensen.....	30
Cap. I. B. 1. Charcot, isteria și vrăjitoarele.....	52
Cap. I. C. Ocultismul cinematografic al anilor 60-70.....	58
Cap. I. C. 1. Mario Bava, <i>La Maschera del demonio</i>	58
Cap. I. C. 2. Sidney Hayers, <i>Night of the Eagle</i>	59
Cap. I. C. 3. Kenneth Anger, <i>Scorpio Rising</i>	60
Cap. I. C. 4. Terence Fisher, <i>The Devil Rides Out</i>	60
Cap. I. C. 5. Michael Reeves, <i>Witchfinder General</i>	62
Cap. I. C. 6. William Friedkin, <i>Exorcistul</i>	62
Cap. I. C. 7. Dario Argento, <i>Suspiria</i>	63
Cap. I. C. 8. Roman Polanski, <i>Rosemary's Baby</i>	64
Cap. I. D. Tim Burton, regizor emblematic al anilor 80, 90, 2000.....	70
Cap. I. D. 1. Tim Burton, <i>Hansel și Gretel</i>	73
Cap. I. D. 2. Tim Burton, <i>Dark Shadows</i>	77
Cap. I. E. <i>The Blair Witch Project</i>.....	82
Cap. I. F. <i>Magie și vrăjitorie în filmul contemporan</i>.....	101
Cap. I. F. 1. Robert Eggers, <i>The Witch</i>	101
Cap. I. F. 2. Robert Zemeckis, <i>The Witches</i>	108
Capitolul II. Film fantastic și de groază în cultura cinematografică românească. Figuri vrăjitoarești și magice	119
Cap. II. A. Începuturi.....	119
Cap. II. B. Ion Popescu-Gopo.....	121
Cap. II. C. Elisabeta Bostan.....	131
Cap. II. D. Gheorghe Naghi.....	136
Cap. II. E. Șerban Marinescu.....	141
Cap. II. F. Mircea Eliade, Viorel Sergovici și Alexandru Maftai.....	144
Cap. II. G. Ovidiu Georgescu.....	147
Capitolul III Elemente de tehnică cinematografică în filme care au ca temă vrăjitoria (și în alte filme conexe)	154
Cap. III. A. Efecte speciale.....	154

Cap. III. A. 1. Efecte practice.....	156
Cap. III. A. 2. Efecte optice.....	163
Cap. III. A. 3. VFX.....	171
Cap. III. A. 4. CGI (Computer Generated Imagery).....	172
Cap. III .B. Strategii ale înfățișării.....	175
Cap. III.B.1. Machiaj.....	175
Cap. III.B.2. <i>Mască</i>	184
Cap. III.B.3. <i>Costum</i>	194
Cap. III. C. Sunet.....	205
Cap. III. C.1. Nu se aude.....	205
Cap. III. C. 2. Elemente constitutive.....	208
Cap. III. C. 3. Sunete diverse.....	213
Cap. III. C. 4. Tăcere.....	214
Cap. III. C. 5. Instrumente muzicale.....	218
Cap. III. C. 6. Incidențe ale dimensiunii tehnice a sunetului asupra efectelor estetice.....	221
Cap. III. D. Montaj.....	223
Cap. III. D. 1. Importanța montajului.....	223
Cap. III. D. 2. Tehnici de montaj aplicate în filme fantastice și de groază	225
Cap. III. D. 3. Deconstrucția unei scene dintr-un film cu vrăjitoare.....	230
Capitolul IV. Cele cinci etape (5P) în realizarea unui film (independent) cu vrăjitoare.....	238
Cap. IV. I. Pre-pre-producția.....	239
Cap. IV. I. A. IDEE.....	239
Cap. IV. I. A. 1. Vine!.....	239
Cap. IV. I. A. 2. Întrebările sunt tot ce avem, la început.....	240
Cap. IV. I. B. Cercetare inițială.....	242
Cap. IV. I. B. 1. Resurse.....	242
Cap. IV. I. B. 2. Documentare.....	243
Cap. IV. I. B. 3. Cercetare aplicată.....	247
Cap. IV. I. C. Cercetare de piață.....	259
Cap. IV. I. C. 1. Să ne întrebăm ce preferă publicul.....	260
Cap. IV. I. C. 2. Statistici.....	260
Cap. IV. I. C. 3. Topuri de filme.....	264
Cap. IV. I. C. 4. Ce vrea publicul?.....	264
Cap. IV. I. C. 5. Deconstrucții.....	267
Cap. IV. I. D. Transpunerea în practică a ideilor.....	267
Cap. IV. I. D. 1. Alegerea genului.....	267
Cap. IV. I. D. 2. Spre scenariu.....	268
Cap. IV. I. E. Programare.....	271
Cap. IV. I. F. Promovare 1 Mapă de prezentare film <i>Straja</i>	272
Cap. IV. I. G. Finanțări.....	272
Cap. IV. II. Pre-producție.....	274

Cap. IV. II. A. Terminarea scenariului.....	275
Cap. IV. II. A. 1. Scrierea scenariului.....	275
Cap. IV. II. A. 2. Scrierea dialogurilor.....	275
Cap. IV. II. B. Actorii, vin actorii!.....	276
Cap. IV. II. B. 1. Distribuție (casting).....	276
Cap. IV. II. B. 2. Repetiții/teste/probe.....	279
Cap. IV. II. C. Căutarea de locuri de filmare.....	280
Cap. IV. II. D. Departamentul/ echipa MPC.....	281
Cap. IV. II. E. Scenografie, recuzită și spații conexe.....	284
Cap. IV. II. F. Echipa organizatorică.....	285
Cap. IV. II. G. Echipa tehnică.....	286
Cap. IV. II. H. Planificarea activității.....	288
Cap. IV. II. X. <i>Povestea Magiei, Magia Povestii</i>	289
Cap. IV. III. Producție.....	290
Cap. IV. III. A. Primele surprize.....	291
Cap. IV. III. B. 2+2 nopți.....	294
Cap. IV. III. C. Zi de vară, până-n seară.....	297
Cap. IV. IV. Post-Producție.....	301
Cap. IV. IV. A. Organizarea materialului filmat (Logging).....	301
Cap. IV. IV. B. Prima asamblare (<i>first assembly, FA</i>).....	302
Cap. IV. IV. C. Prima tăietură (<i>Rough Cut, RC</i>).....	303
Cap. IV. IV. D. Tăietura regizorală (<i>Director's Cut, DC</i>).....	304
Cap. IV. IV. D. 1. Corecturi pe baza celui de al doilea feedback.....	304
Cap. IV. IV. D. 2. Culori.....	305
Cap. IV. IV. D. 3. Efecte vizuale (VFX).....	307
Cap. IV. IV. D. 4. Coloana sonoră.....	311
Cap. IV. IV. D. 5. Generice.....	316
Cap. IV. IV. E. Ultima tăietură (<i>Final Cut</i>).....	316
Cap. IV. IV. F. Export.....	316
Cap. IV. V. Post-post-producție.....	317
Cap. IV. V. A. Subtitrări și traduceri.....	317
Cap. IV. V. A. 1. Subtitrări.....	317
Cap. IV. V. A. 2. Traduceri.....	317
Cap. IV. V. B. Centrul Național al Cinematografiei.....	317
Cap. IV. V. C. Distribuitorii.....	318
Cap. IV. V. D. Circuitul festivalier.....	318
Cap. IV. V. E. Trailere și teasere.....	319
Cap. IV. V. E. 1. Trailer.....	319
Cap. IV. V. E. 2. Teaser.....	319
Cap. IV. V. F. <i>Making of</i>	320
Cap. IV. V. G. Promovare.....	320
Final de capitol, final de parcurs (?).....	321
Capitolul V. Concluzii.....	323

Cap. V. A. Mă consider practician.....	323
Cap. V. B. Încerc să creez lumi.....	323
Cap. V. C. Îmbold și perspective de/ în studiu.....	324
Cap. V. D. Structură și rezultate.....	325
Bibliografie.....	331
Film fantastic și de groază.....	331
Reprezentări ale vrăjitoriei în film, televiziune și media. Ocultism cinematografic. Cinema și supranatural.....	334
Vrăjitoria: istorie, iconografie, antropologie.....	336
Cinematografie românească (cu focus pe filmul fantastic).....	339
Particularități tehnologice și estetice ale cinematografeiei. Estetică și cultură vizuală.....	340
Istorie, iconografie, antropologie, estetică, literatură. Varia.....	342
Filmografie.....	345
Filmografie 1. Filme internaționale.....	345
Filmografie 2. Filme românești.....	356
Webografie.....	359
Anexa 1. Listă cronologică a filmelor românești sau cu orice fel de participare românească din genul fantastic.....	364
Anexa 2. Chestionar despre filmul de groază.....	372
Anexa 3. Sistematizare inițială a rezultatelor chestionarului.....	377
Anexa 4. <i>Povestea Magiei, Magia Poveștii</i>	406
Anexa 5. Storyboard.....	408
Anexa 6. Promovare <i>Straja</i>	413
Anexa 7. Construirea imaginii vrăjitoarelor prin casting, machiaj și costum în filmul <i>Straja</i>	418
Anexa 8. Documentarea foto din etapa de producție a filmului <i>Straja</i>	424